

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Н. КАРАЗІНА
КАФЕДРА ПОЛІТОЛОГІЇ**

“ЗАТВЕРДЖУЮ”
Проректор з науково-педагогічної роботи
Олександр ГОЛОВКО

“ _____ ” _____ 20__ р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Політична методологія

(шифр і назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти **доктор філософії**

галузь знань **05 Соціальні та поведінкові науки**

спеціальність **052 Політологія**

освітня програма **Політологія**

вид дисципліни - **вибіркова**

факультет **філософський**

2022/2023 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження Вченою радою філософського факультету Протокол № 5 від 24 червня 2022 року.

Розробник програми: Работягова Ірина Володимирівна – кандидат політичних наук, доцент кафедри політології філософського факультету.

Програму схвалено на засіданні кафедри політології
Протокол № 12 від 10 червня 2022 року

Зав. кафедри політології, проф. _____ Олександр ФІСУН

Погоджено з гарантом освітньої програми _____ Віктор РУБАНОВ

Програму погоджено методичною комісією філософського факультету

Протокол № 10 від 15 червня 2022 року

Голова _____ Сергій ГОЛІКОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “Політична методологія” складена відповідно до освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії “Політологія”, за спеціальністю 052 “Політологія”.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є методологічні підходи ХХ-ХХІ ст, способи їхнього використання у науковому дослідженні.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є засвоєння здобувачами основних методологічних підходів ХХ-ХХІ століття у динаміці та набуття вміння їхнього використання у науковому дослідженні.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є

- засвоєння методологічних підходів, покликаних досліджувати ті чи інші інститути та процеси;
- усвідомлення сильних та слабких сторін методологічних підходів;
- формування у свідомості сучасного, більш комплексного розуміння політичних інституцій;
- використання традиційних і неінституціональних теорій у компаративній перспективі, аналіз сучасного політичного процесу з використанням методології цих теорій.

1.3. Кількість кредитів 4.

1.4. Загальна кількість годин 120.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Нормативна / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
2-й	
Семестр	
4-й	
Лекції	
12 год.	
Практичні, семінарські заняття	
12 год.	
Лабораторні заняття	
Не передбачені	
Самостійна робота	
96 год.	
Індивідуальні завдання	
Вид контролю: екзамен	

1.6. Заплановані результати навчання.

Згідно з вимогами освітньо-професійної (освітньо-наукової) програми студенти повинні досягти таких результатів навчання:

- Опанувати універсальними навичками дослідника, зокрема застосування сучасних інформаційних технологій, розробки, організації та управління науковими проектами та/або науковими дослідженнями, презентації їх результатів у професійному середовищі через сучасні форми наукової комунікації (академічні наукові публікації, семінари, конференції), в засобах масової інформації та в публічній сфері у національному та міжнародному контексті.
- Використовувати державну та іноземну мову як усно, так і письмово на рівні, достатньому для ефективної професійної комунікації, розуміння іншомовних наукових текстів та підготовки фахових публікацій в Україні і провідних наукових виданнях світу.
- Мати системний науковий світогляд та філософсько-культурний кругозір, який включає розвинене критичне мислення, професійну етику та академічну доброчесність, повагу різноманітності та мультикультурності.
- Комплексне розуміти природу та значення політики як специфічного виду людської діяльності та особливої сфери пізнання, включаючи розвиток уявлень про політику та її сучасні інтерпретації.
- Знати на поглибленому рівні політичну теорію та володіти категорійно-понятійним та аналітично-дослідницьким апаратом сучасної світової політичної науки.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Методологія політологічного дослідження.

Групи методів класичної політології: загально-наукові, емпіричні, власне політологічні. Різниця у побудові дослідження у західній та вітчизняній традиції: емпірика проти теоретико-методологічного підходу, необхідність чи бажаність емпірики, позитивістська рамка дослідження проти творчого підходу в поєднанні різних теоретичних та прикладних доробків. Принципи дослідження: об'єктивність, верифікованість, включене/виключене спостереження, історичність, вивчення інституцій, структурованість, холізм, нормативно-ціннісна оцінка, легалізм, різноманітність дослідження, антропологія об'єкту дослідження, політекономія об'єкту дослідження.

Тема 2. Позитивістська рамка дослідження.

Виникнення позитивізму як спроба поєднання утилітаризму та математики з політологією. Класичний позитивізм, емпіріокритицизм, логічний позитивізм, неореалізм як етапи становлення позитивістської методології. Постпозитивізм К.Поппера. Проблеми, розглянуті позитивістами: проблема фальсифікації, проблема правдоподібності теорій, проблема відповідності наукових теорій, проблема раціональності, проблема розуміння. Критерії демаркації науки та не-науки. Аналіз політики за допомогою постійних та перемінних, релятивістська парадигма.

Тема 3. Біхевіоралізм.

Причини виникнення біхевіоралістичної теорії. Діяльність Чиказької школи як основа для біхевіоралістської революції в західній, і перш за все в американській, політології після другої світової війни. Політична поведінка - основа політичної реальності, що підлягає емпіричній фіксації, за допомогою, насамперед, методів природничих наук. Індивідуалістичний підхід до політичних процесів. Знеособлені політичні інститути як результат індивідуальних політичних поведінок громадян, відхід від елітизму у визначенні політичного процесу. Індивід – основний актор політичного процесу. Вивчення мотивів індивідуальних політичних дій.

Переваги та недоліки підходу. Надконцентрація на мікрорівні політичного. Нехтування міжнародними акторами.

Тема 4. Новий інституціоналізм.

Новий підхід до політичних інститутів: виникнення, основні положення. Відповідь на недоліки біхевіоралізму та системного методу у 1980-ті рр. Нове розуміння політичних інститутів як стійких у часі та просторі політичних практик, правил гри, сформованих людиною або такими, що є елементами знеособленої політичної структури. Основоположники Дж. Марч та Й. Ольсен. Формальні та неформальні інститути.

Різновиди теорій нового інституціоналізму. Історичний, економічний (теорія суспільного вибору) та соціологічний неоінституціоналізм.

Недоліки окремих підходів. Історичний підхід: вивчення сутності основних інститутів у динаміці, надконцентрація на макро-рівні політичного процесу. Економічний неоінституціоналізм: вивчення неформальних інститутів, провалів політичної конкурентності близькість до прикладної політології; невизначеність походження правил гри та їхньої глибинної сутності. Соціологічний вимір: вивчення структури суспільств, глибинної сутності практик, нехтування індивідом, індивідуальною мотивацією та поведінкою.

Тема 5. Історичний неоінституціоналізм.

Загальна характеристика історичного неоінституціоналізму. Інститути в історичному їх розумінні як форматор елемента порядку та передбачуваності, загальнообов'язкових, загальновизнаних та загальноприйнятих правил гри у суспільстві та зразків поведінки суспільства по відношенню до інших оточуючих груп. Концентрація на довгостроковій еволюції, типових політичних інститутах.

Тема 6. Дослідження держави Ч. Тіллі.

Важливість ролі інституту держави в процесі організації суспільства, зокрема сутності процесу формування цього інституту. Функції держави як організованої злочинності: ведення війн, державне будівництво, екстракція та захист.

Критика підходу. Нехтування впливом інститутів на індивідуальну поведінку і навпаки, походженням інститутів з набору індивідуальних дій та мотивів, зв'язку констеляції інститутів з констеляцією індивідуальних поведінкових патернів.

Тема 7. Світ-системний аналіз як неоінституціональний підхід.

I. Валлерстайн та теорія історичних систем. Питання становлення та розвитку світової економіки. Світ-системна теорія суспільного прогресу, концепт історичних систем. Периферія, напівпериферія та ядро.

C. Амін та теорія світового накопичення. Проблема накопичення капіталу у всесвітньому масштабі. Живий організм капіталізму, що експлуатує простір за рахунок нееквівалентного обміну.

A. Г. Франк та теорія циклічного розвитку історичних систем. Проблема накопичення капіталу у всесвітньому масштабі а також питання «великих циклів» у світовій економіці. Дослідження прикладів ефективної держави як спроба відійти від євроцентризму політичної науки. Вивчення Китаю та його циклічного буття у історичному процесі.

Тема 8. Економічний неоінституціоналізм: загальна характеристика

Загальна характеристика економічного неоінституціоналізму. Трактатування політичних інститутів та процесів у термінах ринку. Дискусія щодо походження правил гри: правила гри як рукотворні правила, результат домовленостей або як стихійні нерукотворні границі вільної конкуренції. Кандидати як продавці, а виборці як покупці на політичному ринку.

Суспільний вибір. Суспільне благо: ознаки, виборчий процес та суспільне благо, суспільне благо та виключно приватне благо.

Тема 9. Економічний неоінституціоналізм: нова політекономія влади.

Принцип максимуму як схильність політичних акторів у будь-якій ситуації мінімізувати власні витрати та максимізувати вигоди. Невизначеність контракту, періодичність домовленостей, неповнота інформації як характеристики політичного ринку.

Е. Даунс та теорія політичного ринку. Парадокс Даунса: чому громадяни ходять на вибори, знаючи невисоку «вартість» їх голосу. Закон партійної динаміки. Закон партійної поведінки. Економіка бюрократії.

Тема 10. Соціологічний неоінституціоналізм. Постмодернізм, постструктуралізм, метамодернізм, альтермодернізм.

Загальна характеристика соціологічного неоінституціоналізму. Розуміння правил гри як наявних у структурі статусно-рольових позицій, розставлених у ієрархічній послідовності. Держава є структурою, політична влада як символічний капітал.

Деконструкція як метод вивчення політичної реальності (постмодернізм). Дослідження політики крізь призму рухливої соціальної структури (постструктуралізм). Конструктивність, винайдення власного унікального підходу (метамодернізм). Поєднання традиційного то сучасного, глобального та локального, етнічної специфіки та універсальних цінностей (альтермодернізм)

Тема 11. Політична анатомія М.Фуко.

М. Фуко: структура та виключення. Держава як рухлива структура з системою повернення до структури тих, хто порушує правила гри. Інституціональне забезпечення повернення: тюрма та клініка. Політична анатомія: тіло громадянина як об'єкт здійснення влади та дисципліни. Дисципліна у демократичних та недемократичних державах.

Тема 12. Теорія політичного поля П. Бурдьє.

Політичне поле як місце, де у конкурентній боротьбі стикаються інтереси, політичні програми, явища тощо. Громадянин, зведений структурою до позиції обивателя. Влада професіоналів у політичному полі. Делегований та особистий символічний капітал.

Символічне домінування П. Бурдьє. Символічне домінування як авторитет. Ті, що домінують, та ті, над ким домінують. Лінгвістичне конструювання як відтворення символічних відмінностей.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин												
	денна форма						заочна форма						
	усього	у тому числі					ус ьо го	у тому числі					
		л	п	ла б.	інд .	с. р.		л	п	лаб .	інд. .	с. р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	
Тема 1. Методологія політологічного дослідження	10	1	1			8							
Тема 2. Позитивістська рамка дослідження	10	1	1			8							
Тема 3. Біхевіоралізм	10	1	1			8							

Тема 4. Новий інституціоналізм	10	1	1			8						
Тема 5. Історичний неінституціоналізм	10	1	1			8						
Тема 6. Дослідження держави Ч. Тіллі	10	1	1			8						
Тема 7. Світ-системний аналіз як неінституціональний підхід	10	1	1			8						
Тема 8. Економічний неінституціоналізм: загальна характеристика	10	1	1			8						
Тема 9. Економічний неінституціоналізм: нова політекономія влади	10	1	1			8						
Тема 10. Соціологічний неінституціоналізм. Постмодернізм, постструктуралізм, метамодернізм, альтермодернізм	10	1	1			8						
Тема 11. Політична анатомія М.Фуко	10	1	1			8						
Тема 12. Теорія політичного поля П. Бурдьє	10	1	1			8						
Усього годин	120	12	12			96						

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість Годин
		денна
1	Вітчизняний підхід до проведення досліджень А. Колодій	1
2	Позитивістська рамка дослідження сучасного зразку	1
3	Дослідження еліт Г. Лассуела	1
4	Спрямування нового інституціоналізму за П. Холлом	1
5	Історичний неінституціоналізм	1
6	Ч. Тіллі: інститути у порівняльній перспективі	1
7	І. Валлерстайн: світ-системна перспектива дослідження сучасних держав.	1
8	Економічний неінституціоналізм: загальна характеристика	1
9	Е. Даунс та теорія суспільного вибору	1
10	Методологія деконструкції Ж.-Ф. Ліотара	1
11	М.Фуко та концепт біополітики	1
12	П. Бурдьє та соціологічний неінституціоналізм	1

Разом	12
-------	----

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Вид, зміст самостійної роботи	Кількість годин
1	Розглянути сучасні методи політології, виявити їхню апікабельність до власного дослідження.	8
2	Визначити постійні та перемінні власного дослідження, сформулювати основну та робочі гіпотези.	8
3	Розглянути поведінку сучасних політиків крізь призму методології Г. Лассуелла.	8
4	Порівняти спрямування нового інституціоналізму, визначити апікабельність до різних рівнів об'єктів дослідження	8
5	Розглянути історичний неоінституціоналізм, його специфіку, переваги та недоліки.	8
6	Розглянути твір Ч. Тіллі та запропоновані ним інститути у порівняльній перспективі.	8
7	Засвоїти світ-системну перспективу дослідження сучасних держав І. Валлерстайна.	8
8	Дослідити сучасний економічний неоінституціоналізм: різноманіття теорій та підходів до визначення політичних інститутів.	8
9	Ознайомитися з творами Е. Даунса та його теорією суспільного вибору.	8
10	Деконструювати відомий політичний міф/виступ політичного діяча, виявити маніпулятивні технології, штучне нав'язування міфів.	8
11	Розглянути процес трансформації влади від насилля до Біо-влади за М.Фуко.	8
12	Дослідити концепцію політичного поля, символічного капіталу та "влади професіоналів" П. Бурдьє та соціологічний неоінституціоналізм.	8
	Разом	96

6. Індивідуальні завдання

Не передбачені

7. Методи навчання

Лекції, читання першоджерел за темою, обговорення, написання есе з актуалізації опрацьованих текстів до власних досліджень.

8. Методи контролю

Поточний контроль передбачає обговорення першоджерел на семінарських заняттях, есе з актуалізації першоджерел.

Підсумковий семестровий контроль – обов'язковий семестровий екзамен (за чотирьохрівневою шкалою оцінювання) у письмовій формі згідно з графіком навчального процесу, який проводиться в університеті відповідно до Положення про систему контролю знань аспірантів.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль та самостійна робота												Разом	Іспит	Сума
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	60	40	100
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5			

УВАГА! У разі використання заборонених джерел на заліку здобувач на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0).

У разі настання / подовження дії **обставин непоборної сили** (в тому числі запровадження жорстких карантинних обмежень в умовах пандемії з заборонаю відвідування ЗВО) здобувачам вищої освіти денної форми навчання надається можливість скласти **екзамен** дистанційно на платформі Google Classroom в дистанційному курсі «Політична методологія».

Критерії оцінювання роботи протягом семестру

Загальна максимальна сума балів за роботу в семестрі складає **60** балів.

Кількість балів	Критерії оцінювання
45-60	Систематичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність пропусків занять без поважної причини, відпрацювання тем практичних занять, пропущених з поважної причини, виконання завдань до кожного практичного заняття, висока активність роботи на практичному занятті, засвоєння всього обсягу матеріалу, повні та обґрунтовані відповіді при виконанні завдань, здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми теми, вміння мислити абстрактно і узагальнено, здатність публічно представити матеріал.
31-44	Систематичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність пропусків занять без поважних причин, відпрацювання тем практичних занять, пропущених з поважної причини, виконання завдань до кожного практичного заняття, висока активність роботи на практичному занятті, засвоєння всього обсягу матеріалу, повні та обґрунтовані відповіді з несуттєвими помилками при виконанні завдань, здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми теми, здатність публічно представити матеріал
26-30	Наявність пропущених лекцій та практичних занять, відпрацювання тем пропущених практичних занять, виконання завдань до кожного практичного заняття, активна робота на практичних заняттях, засвоєння основних положень курсу, допущення декількох незначних помилок при виконанні завдань, здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання, здатність публічно представити матеріал.
21-25	Наявність пропущених лекцій та практичних занять, відпрацювання тем пропущених та практичних занять, епізодична відсутність виконання завдань, участь у роботі на практичних заняттях, засвоєння окремих положень матеріалу, неповні відповіді при виконанні завдань, складності при визначенні теоретичних питань, на які розраховані завдання, здатність публічно представити матеріал.
16-20	Несистематичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність на заняттях без поважних причин, наявність декількох невідпрацьованих тем пропущених практичних занять, епізодична відсутність виконаних завдань, участь у роботі на практичних заняттях, засвоєння окремих положень матеріалу тем змістовного розділу, неповні відповіді, допущення помилок при виконанні завдань, великі складності при визначенні теоретичних питань на які розраховані завдання, невпевнені навички публічного представлення матеріалу.

11-15	Епізодичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність на заняттях без поважної причини, наявність невідпрацьованих тем пропущених лекцій та практичних занять. епізодична відсутність виконаних завдань, пасивна робота на практичних заняттях (участь у роботі останніх лише за наявності стимулу з боку викладача), наявність певного уявлення щодо матеріалу тем змістовного розділу, неповні відповіді, допущення значної кількості помилок при виконання завдання, невміння визначити теоретичні питання, на які розраховано завдання, невпевнені навички публічного представлення матеріалу.
6-10	Систематичні пропуски лекцій та практичних занять без поважних причин, наявність невідпрацьованих тем пропущених лекцій та практичних занять. систематична відсутність виконаних завдань, пасивність у роботі на практичних заняттях, неповні, необґрунтовані відповіді, допущення істотних помилок при виконанні завдань, нездатність визначити теоретичні питання, на які розраховані завдання.
0-5	Систематичні пропуски лекцій та практичних занять без поважних причин, теми пропущених лекцій та практичних занять не відпрацьовані, систематична відсутність виконаних завдань, пасивність у роботі на практичних заняттях, відсутність знань, неповні, необґрунтовані відповіді, допущення істотних помилок при виконанні завдання. Нездатність визначити теоретичні питання, на які розраховані завдання, невміння публічно представити матеріал.

Критерії оцінювання письмової екзаменаційної роботи

Максимальна сума балів за **письмову роботу** заліку складає **40**.

Кількість балів	Критерії оцінювання
35-40	Аспірант цілком і всебічно розкрив усі питання, вільно оперує поняттями і термінологією, демонструє глибокі знання джерел, має власну точку зору стосовно відповідних питань і може аргументовано її доводити.
29-34	Аспірант достатньо повно і всебічно розкрив усі питання, вільно оперує термінологією і поняттями, демонструє знання джерел, має власну точку зору стосовно відповідних питань і може аргументовано її доводити.
18-28	Аспірант розкрив питання у загальних рисах, але спостерігаються деякі упущення при відповіді на питання, обґрунтування неточні. Не підтверджуються достатньо обґрунтованими доказами.
10-17	Аспірант розкрив питання у загальних рисах, розуміє їхню сутність, намагається робити висновки, але при цьому слабо орієнтується в джерелах, припускається грубих помилок, матеріал викладає нелогічно.
0-9	Аспірант не в змозі дати відповідь на поставлені запитання, або відповідь не правильна, не розуміє суть питання. Не ознайомлений з джерелами. Не може зробити висновків.

Відповідно, максимальна кількість набраних балів по вивченню дисципліни складає **100** балів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для чотирирівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно
70-89	добре

50-69	задовільно
1-49	незадовільно

10. Рекомендоване методичне забезпечення

Базова література

1. Політологія: навч. посібник / упоряд. та ред. М.Сазонова. Харьков: Фоліо, 1998. - 735с.
2. Базилевич В. Економічна теорія. Політекономія. К.: Знання, 2014. - 710 с.

Допоміжна література

1. Бурдье П. Мова і символічне насилля [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://commons.com.ua/uk/mova-i-simvolichne-nasilstvo>
2. Колодій А. Основи демократії. - Львів: Астролябія, 2009. - 832 с.
3. Ліотар Ж.-Ф. Ситуація постмодерну. - Філософська і соціальна думка, №5-6, 1995. - С. 15-38.
4. Amin S. The Long Revolution of the Global South: Toward a New Anti-Imperialist International. - New York: Monthly Review Press, 2019. - 408 p.
5. Babbie E. The Practice of Social Research, 2001. - 566 p.
6. Deleuze G. How Do We Recognize Structuralism? // Deleuze Gilles David Lapoujade and Michael Taormina. 2004.
7. Downs A. An economic theory of democracy. New York : Harper and Brothers, 1999. - 310 p.
8. Downs A. Inside Bureaucracy. - Long Grove: Waveland Press, 1994. - 292 p.
9. Grofman, B. Political Choices in One Dimension: Theory. Oxford Handbook of Public Choice, 1: Chapter 8. - Oxford: Oxford University Press, 2018. - 34 p.
10. Hale H. Patronal Politics. Cambridge: Cambridge University Press, 2015. - 538 p.
11. Lasswell H.D. The Theory of Political Propaganda. - The American Political Science Review, Vol. 21, No. 3 (Aug., 1927). - P. 627-631.
12. Lijphart A. Patterns of Democracy: Government Forms & Performance in Thirty-six Countries, Second Edition. - New Haven: Yale University Press, 2012. - 368 p.
13. Tilly Ch. Coercion, Capital, and European States, A.D.990-1990. Oxford, 1992. - 271 p.
14. Uche L. U. Some Reflections on the Dependency Theory. - Africa Media Review, Vol. 8, No. 2, 1994. - P. 39-55.
15. Wallerstein I. The capitalist World-Economy. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. 295 p.
16. Wallerstein I. World-systems Analysis. Understanding processes of social change. - Duke University Press, 2012. - 109 p.